

14—VIII Հեբդոմոն⁷⁵, որտեղից իրենք և քաղաքի համայն դեմոսը, փա-
—963 ռաբանություններով, ծափահարություններով, փողահարությամբ
ու թմբկահարությամբ, համաժողովրդական շքերթով Ոսկե Դըռ-
նից⁷⁶ նրան մայրաքաղաք են բերում: Լինելով Մեծ եկեղեցում,
նրանք Պոլիսկտոս պատրիարքին համոզում են կայսերական թա-
զր կապել նրա գլխին⁷⁷: Պոլիսկտոսը թագադրում է նրան աստ-
ծո Մեծ եկեղեցու ամբիոնում⁷⁸: Օրը կիրակի էր, օգոստոս ամսի
16-ը, ինդիկտիոնի 6-րդ տարին⁷⁹:

Ն Ի Կ Ե Փ Ո Ր Փ Ո Կ Ա Ս

[16 օգոստոս 963—10 դեկտեմբեր 969 թթ.]

1. [Նիկեփորը] վանական ու սինկելլոս Անտոն Ստուդիտե-
սին ուղարկեց, պալատից Թեոփանոյին իջեցրեց և կարգադրեց
Պետրիոնի պալատը⁸⁰ տանել: Մի փոքր անց պարակիմմենոս
Հովսեփին էլ Պափլագոնիա⁸¹ աքսորեց, այնտեղից էլ մի քիչ անց
տեղափոխեց Ասեկրեսիս կոչվող վանքը՝ Պիթիայում⁸²: Նա ամ-
բողջ երկու տարի այնտեղ ապրեց և հոգին ավանդեց: [Նիկեփո-
րը] իր հորը՝ Վարդասին կեսար⁸³ հռչակեց:

963 2. Իսկ սեպտեմբեր ամսի 20-ին դիմակը դեն գցելով, դերա-
սանության վերջ տալով, օրինավոր կարգով ամուսնացավ Թեո-
փանոյի հետ: Նա այն ժամանակ միս էլ կերավ (այն օրից, երբ
նախկին կնոջից ծնված որդի Վարդասը, դաշտում ձիավարելիս՝
իր զարմիկ Պլեսեսի հետ խաղալիս, պատահմամբ նիզալի հար-
վածի զոհ էր գնացել, նա հրաժարվել էր միս ուտելուց): Նա
կամ իսկապես ծոմ էր պահում, կամ էլ կայսրերին խաբելու
մտադրությամբ էր այդպես վարվում: Դա աստված գիտե, մեկ
էլ ինքը: Ամուսնության հանդեսը տեղի ունեցավ պալատի նոր
եկեղեցում⁸⁴: Նրանք պետք է խորան մտնեին, Պոլիսկտոսը նրա
ձեռքից բռնած մոտեցավ սուրբ վանդակապատին, ինքը մտավ
սրբության սրբոցը, իսկ [Փոկասին] հրեց, ասելով, թե քանի չի
կրել կրկնամուսնացողների վերաբերյալ տույժը, իրեն չի կարելի
խորան մտնել: Այդ բանը Նիկեփորին վշտացրեց և նա մինչև մահ
[Պոլիսկտոսի] հանդեպ բարկացած մնաց: Ամենուրեք լուր էր
տարածվել, որը եկեղեցին քիչ չհուզեց, թե Նիկեփորը Թեոփանո-
յի մի զավակի կնքահայրն է դարձել: Պոլիսկտոսը դրանից ուզեց

օգտվել և հարց բարձրացրեց, կամ նա կանոնի համաձայն կհրա-
ժարվի կնոջից, կամ կհեռանա եկեղեցուց⁸⁵: Փոկասը միացավ
Թեոփանոյին: Նա հրավիրեց քաղաքում գտնվող եպիսկոպոսնե-
րին ու գլխավոր սենատորներին⁸⁶ և առաջարկեց այդ հարցի շուրջ
խորհրդակցել: Բոլորն ասացին, թե դա Կոպրոնիմոսի⁸⁷ սահմա-
նած օրենքն է, որից պետք է հրաժարվել: Դրա վրա նրանք թողու-
թյան մի լիբելլոս⁸⁸ ստորագրեցին, և հանձնեցին նրան: Երբ
Պուլիսկատոսը դարձյալ հրաժարվեց կայսեր հաղորդություն տալ,
կեսարը⁸⁹ բացեիբաց վկայեց, թե Փոկասը կնքահայր չի եղել:
Մեծ պալատի պրոտոպապաս⁹⁰ Ստիլիանոսն էլ, որից, ինչպես ա-
սում են, սկիզբ առավ այդ լուրը, ներկայանալով սինոդին և սե-
նատին, երդվեց, որ ինքը ոչ տեսել է, ոչ էլ լսել, թե վարդա-
սը կամ Նիկեփորը կնքահայր է եղել: Պուլիսկատոսը, թեև համոզ-
ված էր, որ Ստիլիանոսը բացահայտ սուտ երդում է տալիս, քա-
վություն տվեց կնքահայրության զանցանքին և նա, ով անցյա-
լում հանդես էր գալիս կրկնամուսնության համար տույժ սահ-
մանելու, այս մեծ մեղսագործության կողքով անցավ:

3. Նիկեփորը իր թագավորության առաջին տարին մարտու-
նակ զորք ու նավատորմիղ տալով, Սիկիլիայի սարակինոսների
դեմ ուղարկեց պատրիկ Սանուիլին, իր հորեղբայր Լևոնի ապօ-
րինի որդուն, ով նախկինում սխուերի դոմեստիկոս էր եղել և
Ժերունի Ռոմանոսի⁹¹ ժամանակ կուրացվել: [Նիկեփորը] իր
անձի համար անպատվություն էր համարում, որ իր իշխանության
օրոք հռոմայեցիների կայսրությունը սարակինոսներին հարկա-
տու է:

4. Բայց քանի որ առիթն է ներկայացել, անհրաժեշտ է ա-
սել, թե ինչո՞ւմն է [հռոմայեցիների]՝ սարակինոսներին հարկա-
տու լինելը, և ե՞րբ է այդ բանն սկիզբ առել: Երբ Սիրակուսա
քաղաքը⁹² վասիլ Մակեդոնացու⁹³ օրոք գրավվեց Աֆրիկայի սա-
րակինոսների կողմից և ողջ կղզին ընկավ նրանց տիրապետու-
թյան տակ, նրա քաղաքները հիմնահատակ կործանվեցին, բա-
ցի Պանորմոսից⁹⁴, որը հազարացիները, օգտագործելով որպես
ռազմական խարիսխ, դիմացի մայր ցամաքին տիրացան: Այն-
տեղից նավելով, նրանք թալանում էին կղզիները մինչև Պելո-
պոննեսոս և այլ վայրեր, որտեղ դեռևս չէին սպասում նրանց
հայտնվելը: Վասիլ կայսրը, ընկնելով անել վիճակի մեջ, նրանց
ընդդեմակայելու կարող մի անձնավորություն էր փնտրում: Նա
նպատակահարմար գտավ այդ գործը վստահել իր նախնիներից

մեկի օրոք աչքի ընկած սխուերի դոմեստիկոս պատրիկ Նիկեփորին, մականունը՝ Փոկա՝⁹⁵ Այս Նիկեփորը, Նիկեփոր կայսեր պապն էր, մի քաջարի ու խոհեմ մարդ, սոստոն հանդես՝ բարեպաշտ, իսկ մարդկանց հանդես՝ արդար։ Նա մի զորամասով անցավ Իտալիա և կարճ ժամանակամիջոցում սարակինոսներին Իտալիայից դուրս շարտելով, ստիպեց հանդիստ մնալ Սիկիլիայում։ Պատմում են, թե իտալացիներն այս մարդու առաքինության հավերժական հիշատակի համար տաճար կառուցեցին, ոչ ի նշանավորումն [իրենց ձեռք բերած] ազատության, այլ արժանահիշատակ մի այլ գործի։ Երբ հռոմայեցիները պետք է իրենց զորավարի հետ տուն վերադառնային, նրանք բազում իտալացիների բռնելով, ուզում էին որպես ստրուկ դիմացի ափը հանել։ Երբ այդ բանն իմացվեց, Նիկեփորը մինչև Բրենտեսիոն⁹⁶ հասնելը (այնտեղից պետք է նավեին դեպի Իլլիրիա)⁹⁷ ոչինչ չսասաց, ոչ էլ որևէ կասկած հարուցեց, բայց երբ հասան [Բրենտեսիոն], ինքն անձամբ զինվորներից յուրաքանչյուրին նավ բարձրացնելով ճամփու դրեց, իսկ տեղացիներին թողեց աներկյուղ բնակվել իրենց երկրում։ Իտալիան խաղաղ ապրեց մինչև Կոստանդին Ծիրանածինի և նրա մոր օրերը։ Այն ժամանակներից ուսյալ սարակինոսները դարձյալ ոտքի ելան և որևէ դիմադրության չհանդիպելով, Իտալիայի վրա ասպատակ սփռեցին։ Պետությունը, համոզվելով, որ ի վիճակի չէ միաժամանակ ընդդիմակայել և՛ արևելքի, և՛ արևմուտքի սարակինոսներին, նամանավանդ, որ բուլղարներն էլ վերացրել էին հաշտության պայմանադիրը, որոշեց Սիկիլիայի սարակինոսների հետ դաշինք կնքել։ Կայսերական սենեկապաններից⁹⁸ մեկի, Կալաբրիայի⁹⁹ զորավար Եվստատիոսի միջոցով պայմանադիր ստորագրվեց, որի համաձայն [հռոմայեցիները] սարակինոսներին վճարում են տարեկան 22 հազար ոսկի։

5. Պայմանագրի ստորագրումից հետո Կալաբրիայի զորավար նշանակվեց պատրիկ Հովհաննեսը, մականունը Մուզալոն, որին, սակայն, տեղացիները, իրենց հետ դաժան վարվելու պատճառով, սրի քաշեցին և անցան Լոնգիբարդիայի ռեքս Դանդուֆոսի¹⁰⁰ կողմը։ Այն ժամանակ հռոմայեցիների գայիսոնը դեռ Ռոմանոս ծերունու ձեռքում էր գտնվում, որը նպատակահարմար գտավ նախքան զինվորներ ուղարկել և ամբողջից սլոկված մասը վերստին փրկել։ Ուղարկվեց նաև Դանդուֆոսին ծանոթ թեսաղոնիկեցի Կոսմաս պատրիկը, որն անցնելով Իտալիա և

հանդիպելով Դանդուֆոսին, հորդորում էր հրաժարվել հոռմայեցիների հողերից, հաշտվել կայսեր հետ՝ թշնամու փոխարեն բարեկամ դառնալ ու դաշնակից։ Սկզբում նա մերժեց, իսկ Կոսման, լինելով խոհեմ ու ողջամիտ մարդ, Դանդուֆոսին ասաց. «Իմ պարտքն էր բարեկամական փրկարար խորհուրդներ տալ, իսկ եթե դու չես ուղում ուշադրություն դարձնել իմ օգտակար խոսքերին, ապա ճշմարտության դեմ մեծապես մեղանշելուդ կհամոզվես, երբ քեզ էլ, համայն ժողովուրդին էլ մեծադույն վտանգների ենթարկես, ի վիճակի չլինելով ընդդիմակայել այդպիսի մեծ ու հզոր պետության»։ Դանդուֆոսը համոզվեց, որ պատրիկր իսկապես լավ խորհուրդ է տալիս, ընդառաջ գնաց նրա հորդորին և դաշինք կնքեց։ Նա խորհուրդ տվեց ապստամբած բանակաթեմերի կառավարիչներին վերադառնալ նախկին իշխանության ներքո, ճանաչել իրենց կայսեր։ Նրանք համոզվեցին, և Խտալիայում ու Լոնգիբարդիայում դարձյալ տիրեց կայուն խաղաղությունը։

6. Բուլղարների առաջնորդ Սիմեոնը¹⁰¹, որը հոռմայեցիների դեմ բազում հաղթանակներ էր տարել և այդ առթիվ գոռոզացել, երազում էր ձեռք գցել նաև հոռմայեցիների թագավորությունը։ Նա աֆրիկացիների տեր Փատլունի¹⁰² մոտ դեսպանություն ուղարկեց, կոչ անելով մայրաքաղաքի¹⁰³ դեմ նավատորմիդ դուրս բերել, խոստանալով իր կողմից բազմաթիվ և ուժեղ զորքով շարժվել Թրակիայի վրայով, և իրար միանալով, ցամաքով ու ծովով պաշարել մայրաքաղաքը, նրա հարստությունը հավասար կերպով իրենց միջև բաժանել, որից հետո Փատլունը պետք է տուն վերադառնար, իսկ ինքը մնար Կոստանդնուպոլսում։ Բուլղարներն ահա թաքուն նավեցին դեպի Աֆրիկա, և համոզված լինելով, որ Սիմեոնի առաջարկությունը օգտակար է, իրենց հետ վերցրին երևելի սարակինոսներից ոմանց՝ որոշումը ամուր հիմքերի վրա դնելու համար։ Վերադարձին, սակայն, նրանք ընկան կալաբրացիների ձեռքը և սարակինոսների հետ Բյուզանդիոն ուղարկվեցին։ Կայսրը (Ժերունի Լեոմանոսը), տեսնելով նրանց և ճշգրիտ իմանալով նրանց միջև կայացած համագործակցության մասին և շատ լավ հասկանալով, որ եթե այդ բանն իրականանա ինքը մեծ զիջացավանքի մեջ կընկնի, մտածեց մեծահոգություն ու բարեգործություն ցուցաբերելով, սարակինոսներին սանձել։ Նա բուլղարներին բանտ նետեց, իսկ սարակինոսներին առատ նվերներ տվեց, իրենց տիրոջ թանկարժեք ընծաներ ուղարկեց,

նրանց անվնաս ճամփու դրեց, պատվիրելով հայտնել իրենց տի-
 րոջ, թե հռոմայեցիների կայսրերը սովոր են այդ կերպ փոխհա-
 տույց լինել իրենց թշնամիներին: Նա բացատրություն տվեց նաև
 տարեկան հարկատվության մասին¹⁰⁴, թե ուշացրել է այն ոչ թե
 ինչ-որ հետաձգելու կամ ձգձգելու նպատակով, այլ երկրում տի-
 րող տակնուվրայության պատճառով: Սարակինոսները, վերա-
 դառնալով իրենց տիրոջ մոտ, իրենց հանդեպ կայսեր ցուցաբե-
 րած վերաբերմունքի մասին պատմեցին, ներբողեցին նրա սի-
 րալիր վերաբերմունքը, հանձնեցին նաև նրա համար նախատես-
 ված ընծաները: Փատլունը իր լսածից գոհ մնալով, հռոմայե-
 ցիներին՝ զիջեց իրեն պարտք մնացած հարկերի կեսը՝ քսաներկու
 հազարից տասնմեկ [հազարը] կտրեց: Այդ հարկը սարակինոս-
 ներին էր վճարվում [Ռոմանոսի] օրից մինչև նիկեփորի գահ
 բարձրանալը: Իշխողների մեծախոհության, երկրների միջև
 հաստատված արդար փոխհարաբերությունների պատճառով,
 հպատակներն էլ անվրդով կյանք էին վարում, իսկ հարկն էլ սա-
 րակինոսներին վճարվում էր անխափան: Եթե իշխանությունը
 տրվի անարդար և ազահ մարդկանց, ապա դրանից հպատակ
 ժողովուրդն էլ է տուժում և սարակինոսների հետ կնքված հաշ-
 տությունը սասանվում: Երբ Միրանածինը¹⁰⁵ Կրինիտես խալդին¹⁰⁶
 նշանակեց Կալաբրիայի [գորավար], Աֆրիկայի ու Սիկիլիայի
 սարակինոսները սովի ու Կյուրենեի¹⁰⁷ սարակինոսների հետ ու-
 նեցած պատերազմի պատճառով դատապարտված էին կորուստ-
 յան, բայց Կրինիտեսն իր ազահությամբ փրկեց նրանց, իսկ
 իր հպատակ ժողովրդին էլ անշափ վնասեց: Նա տեղացիներից
 շատ էժան գներով սննդամթերք էր գնում և թանկ-թանկ վաճա-
 ում սարակինոսներին, որոնք շատ փող ունենալով և ճնշվելով
 սովից ու թշնամիներից, հանգիստ վճարում էին: Կրինիտեսը,
 սակայն, Կոստանդնի¹⁰⁸ կողմից պաշտոնանկ արվեց, խայտառակ
 կերպով վճարեց փողերը և մեռավ ծերության մեջ: Պատերազմի
 ժամանակ հռոմայեցիները ընդունեցին իրենց կողմն անցած
 փախստակ կարբեղոնացիների¹⁰⁹, որոնց կարբեղոնացիները ա-
 մենակին էլ չէին պահանջում: [Սարակինոսները] նույնիսկ տարե-
 կան հարկից հրաժարվեցին, վախենալով, որ դա կխրտնեցնի
 հռոմայեցիներին և նրանք կդադարեցնեն պարենի վաճառքը,
 իսկ իրենք սովամահության վտանգի առջև կկանգնեն: Բայց երբ
 պատերազմն ավարտվեց, նրանք պահանջեցին և՛ փախստակնե-
 րին, և՛ հարկը: Երբ նրանց պահանջին ոչ ոք ուշադրություն չը-

դարձրեց, նրանք վերացրին խաղաղությունը և ամեն օր նավելով ավարառում էին Կալաբրիան:

7. Կոստանդին կայսրը (ինչպես և նրա աները)¹¹⁰ չուզեց քաղցրությամբ լուծել սարակինոսների հետ ունեցած [վեճը] և վերանորոգել խաղաղությունը, այլ նպատակահարմար գտավ ավելի շուտ հարցը լուծել պատերազմով: Նա ոտքի հանեց մարտունակ զորք, նրա հրամանատար նշանակեց պատրիկ Մալակենոսին և Կալաբրիա ուղարկեց, հրամայելով միանալ երկրի զորավարին (նա մի փոքր առաջ հիշատակված Պասքալիոսն էր) և միասին գլխավորել կարճեղոնացիների ու սիկիլիացիների հրահրած պատերազմը: Նավատորմիղ էլ ուղարկվեց Մակրոփոանենսի հրամանատարությամբ: Նրանք տեղ հասնելով, իրենց ազահության պատճառով տեղացիների գլխին անթիվ փորձանքներ բերեցին, այլ վատություններ ևս արեցին, ինչ նույնիսկ իրենք թըշնամիները չէին անի: Երբ այդ մասին իմացավ սարակինոսների ամիրա Աբուլխարեն (Փատլունն արդեն մահացել էր), գոտեպընդեց իր մարդկանց, հորդորեց չվախենալ իրենց ազգակիցների գլխին այդպիսի փորձանքներ բերող զորքից և ընդդիմակայելով, ուժեղ մարտ տվեց, փայլուն ու հոյակապ հաղթանակ տարավ: Քիչ էր մնացել զորավարներն էլ գերի ընկնեին:

8. Դրանից հետո Կոստանդին կայսրը Հովհաննես ասեկրե-
952 տին¹¹¹, մականունը Պիղատոս, ուղարկեց սարակինոսների հետ
ամառ խաղաղության շուրջ բանակցություններ վարելու: [Սարակինոս-
ները] սովոր չեն փքվել տարած հաղթանակներով, այլ հզոր վի-
ճակում էլ խաղաղության կողմնակից են, դրա համար ուրախու-
թյամբ ընդառաջ գնացին և որոշ ժամտնակով հաշտություն կըն-
քեցին: [Հաշտության] վերացումից հետո նրանք դարձյալ նավե-
լով, անցնում ու ավարառում էին Կալաբրացիներին: Կոստանդին-
ը նրանց դեմ վերստին հետևակ ու ծովային ուժ է ուղարկում:
Նավատորմիղը գլխավորում էին Կրամբեաս մականունով մեկը և
Մորուլեոնը, իսկ հետևակի զորավարն էր պատրիկ Մարիանոս Ար-
գիրոսը: Հասնելով Հիգրունտ¹¹² և նավերը ափ քաշելով, նրանք
նախապատրաստվում էին Սիկիլիա նավելու: Սարակինոսները
այդ լճի վրա շփոթվեցին (այն բերնե բերան տարածվելով ծա-
վավեց, և իրադրությունը եղածից ավելի սարսափելի ներկայաց-
վեց) և վախենալով փորձանքի հանդիպել, թշնամին իրենց էր
մոտեցել անսպասելի կերպով, երբ իրենք անպատրաստի վիճա-
կում էին, խուճապի մատնված լքեցին իրենց ճամբարը և Հոե-

զինուորացի¹¹³ փախսան անցան Սիկիլիա: Պանորմոս նավելու ժամանակ նրանց զլխին սոսկալի փոթորիկ պայթեց, նավերն ալեկոծությունից ջարդուփշուր եղան, բայց ավելի շուտ իրենց կողմից անարգելող Քրիստոս աստծուց, և զլխովին կորստյան մատնվեցին: Դրանից հետո ահա նրանք հռոմայեցիների հետ հաշտություն կնքեցին և խաղաղությունը անխախտ պահպանվեց մինչև փոկասի գահ բարձրանալը:

9. Երբ նա կայսր հռչակվեց, կատարյալ խայտառակություն համարելով սարակինոսներին հարկատու լինելը, ինչպես ասացինք, Մանուիլին զինական ուժով նրանց դեմ ուղարկեց: Լինելով երիտասարդ և վերջերս զինվորական ծառայության մեջ մտած, զորավարելու անկարող և բացասական բաղում այլ զծերի տեր, ուշադրություն չդարձնելով լավ խորհուրդ տվողներին, Սիկիլիայի քարքարոտ ու դժվարանցանելի վայրերում իր համայն զորքով շրջապատման մեջ ընկավ ու զլխովին ոչնչացավ: Գերի ընկավ նաև նավատորմի ղրունգարը¹¹⁴ ներքինի պատրիկ նիկետասը և շղթայակապ Աֆրիկա ուղարկվեց: Ահա այսպիսի փորձանքի մեջ ընկավ Մանուիլը, դառնալով և ողջ զորքի կորստյան պատճառ:

963 964 վերջ. 10. Կայսրը այդ նույն ժամանակ Կիլիկիայի դեմ ուղարկեց մագիստրոս Հովհաննես Ջմշկիկին, որն արդեն արևելից զորքերի դոմեստիկոս էր նշանակված: Հասնելով Ադանա քաղաքը, նա հանդիպեց համայն Կիլիկիայից զինվորագրված ընտիր հազարացիների և մարտի բռնվելով, զլխովին պարտության մատնեց: Հազարացիների մի մասը մարտի դաշտում սրի քաշվեց, իսկ մյուսը՝ շուրջ հինգ հազար հոգի, ձիերից ցած իջնելով, փախուստի դիմեց մի գահավեժ ու դժվարանցանելի լեռ և ապավինելով վայրի հարմար գիրքին, սկսեց համառորեն դիմադրել հարձակվողներին: Հովհաննեսը շրջապատեց նրանց, բայց համոզվելով, որ ձիերով ի վիճակի չէ նրանց դեմ պայքարել, հրամայեց զինվորներին ձիուց ցած իջնել և ինքն էլ նրանց հետ ոտքով բարձրացավ լեռը: [Հովհաննեսը] նրանց բոլորին պարտության մատնեց ու սրի քաշեց: [Սարակինոսներից] և ոչ ոք փախուստի չդիմեց, արյունը գետի պես հոսեց բարձրից ցած, որի պատճառով լեռը «Արյան լեռ» կոչվեց: Այս սխրանքը է՛լ ավելի փառավորեց Հովհաննեսի անունը և սարակինոսների կատարյալ կորստյան պատճառ դարձավ:

964 11. Նիկեփորը իր թագավորության երկրորդ տարին, ինդիկ-

տիոնի 7-րդ տարվա հուլիս ամսին, հռոմայեցիներին և դաշնակից իբերներին ու հայերին¹¹⁵ բաղկացած ծանր զինական ուժով Կիլիկիա արշավեց, հետը տանելով նաև իր կնոջ Թեոփանոյին և նրա զավակներին: [Թեոփանոյին] նա թողեց Կիլիկիայից դուրս գտնվող Դրիզիոն կոչվող ինչ-որ բերդում, իսկ ինքը մուտք գործելով Կիլիկիա, ավերեց Անադարվա, Ռոսսոս, Ադանա քաղաքները և այլ բազում բերդեր: Նա չհամարձակվեց գնալ դեպի Տարսոն և Մոպսուեստիա¹¹⁶, քանի որ ձմեռն արդեն վրա էր հասել: Տեղում անհրաժեշտ քանակությամբ զորք թողնելով, նա գնաց Կապադոկիա՝ ձմեռելու:

12. Գարնան սկզբին նա դարձյալ մտավ Կիլիկիա և իր զորքերը՝ երկու մասի բաժանելով, մի մասը իր եղբայր Լևոնի՝ գլխավորությամբ թողեց Տարսոնը պաշարելու, իսկ մնացած մասն էլ ինքը վերցնելով, եկավ Մոպսուեստիա: Համառ պաշարման ենթարկելով այն, և դաշնակից ունենալով նաև [քաղաքում տարածված] սովը, նա գրավեց քաղաքի մեկ մասը. քաղաքը մեջտեղից կիսում է Սարոս¹¹⁷ գետը, կարծես այն երկու քաղաք լինի: Երբ, ինչպես ասվեց, քաղաքի մեկ մասը գրավվեց, սարակինոսները ապաստանեցին մյուս մասում, գրավված կեսը նախօրոք ամեն կողմից կրակի տալով: Բայց կայսրը ավելի համառ պաշարմամբ գրավեց և մյուս մասը. [թշնամիներից] և ոչ ոք չկարողացավ այնտեղից ճողոպրել: Ինչ վերաբերում է Տարսոնը պաշարող կայսեր եղբայր Լևոնին, ապա նա իր զորքի մի մասը Մոնաստիրիոտեսի¹¹⁸ գլխավորությամբ խոտ ու պարեն հայթայթելու ուղարկելով, փորձանքի հանդիպեց, քանզի այդ գործով զբաղվողները անզգուշորեն դես ու դեն ցրվեցին, իսկ տարսոնցիներն էլ գիշերով աննկատ դուրս գալով հարձակվեցին այդպես ցրված վիճակում գտնվողների վրա և շատերին կոտորեցին, այդ թվում և հենց Մոնաստիրիոտեսին: Տարսոնցիները, տեղեկանալով Մոպսուեստիայի առման մասին, և պաշարումից ու սովից նեղվելով, Լևոնի մոտ պատգամավորությոն ուղարկեցին, կոչ անելով կայսեր ու պաղատելով պատժի չենթարկվել, որի դիմաց խոստացան հանձնել իրենց քաղաքը: Նա թույլ տվեց յուրաքանչյուրին որոշակի [մեծության] բեռով դուրս գալ, իսկ քաղաքի մնացած ողջ հարստության տերը դարձավ:

13. Քաղաքի գրավումից երեք օր անց Եգիպտոսից Տարսոնին օգնության հասավ մի հսկայական նավատորմի՝ լի ցորենով և այլ պարենամթերքով: Բայց կայսեր կողմից ծովափին հսկելու

965 նշանակված զինվորները, թույլ չտվեցին նրանց խարիսխ գցել, ոչ էլ ավի դուրս դալ: Նրանք չգիտենալով տվյալ դեպքում ինչպես վարվել, ետ դարձան, հանդիպելով սարսափելի նավաբեկության, նրանք ցրիվ եկան և՛ քամիներից, և՛ կայսեր ռազմանավերի կող-
 966 օգոս. մից հարձակման ենթարկվելով:

14. Կայսրը ավարառելով ու մոխրի վերածելով Կիլիկիայի մնացած քաղաքները, ինդիկտինի իններորդ տարվա հոկտեմբեր ամսին վերադարձավ Կոստանդնուպոլիս, իր հետ տանելով նաև Տարսոնի և Մոպսուեստիայի դարբասները, որոնք ոսկով պատե-
 966 լով, մայրաքաղաքը բերեց որպես զարդ: Մի [դարբասը] նա կանգնեցրեց ակրոպոլսի¹¹⁹ վրա, իսկ մյուսը՝ Ոսկե Դռան պարս-
 պի վրա: Աստծուն էլ նա ընծաներ մատուցեց, որպես իր բանակի տասանորդ՝ գերի տարված պատվական խաչերը. [նրանք տարվել էին այն ժամանակ], երբ սխուերի գոմեստիկոսը Ստիպիոտեսն էր, որը Տարսոնը պաշարելիս, իր տխմարությանը զորքերը կա-
 տարյալ կորստյան մատնեց: Ահա դրանք նա մատուցեց աստծո Բանի իմաստության¹²⁰ ամենասուրբ տաճարին:

15. Իր թագավորության նույն երկրորդ տարին Նիկեփորը Կիպրոս կղզին էլ ամբողջությամբ հռոմայեցիների տիրապետու-
 թյանը ենթարկեց¹²¹, պատրիկ Նիկետաս հալկուցիսի միջոցով հագարացիներին այնտեղից դուրս շարտելով: Իսկ իր թագավո-
 րության երրորդ տարին, գարնան սկզբին, կայսրը դարձյալ ներ-
 խուժեց Ասորիք: Նա հասավ Անտիոք, բայց նրա վրա չհարձակ-
 վեց, քանզի համոզված էր, որ անտիոքացիք Կիլիկիայի քաղաք-
 ների գլխին եկած փորձանքից սարսափած իր անունն անգամ ի
 վիճակի չէին լինելու լսել: Շրջանցելով [Անտիոքը], նա Ասորիքի
 խորքերը գնաց, ավերեց Լիբանանին մերձակա ծովափնյա բա-
 զում քաղաքներ ու գյուղեր և դեկտեմբեր ամսին վերադարձավ:
 Անտիոքացիները սակայն համառ դիմադրություն ցուցաբերեցին,
 քանզի շրջակայքից քաղաք էր մտել օգնություն ցուցաբերելու
 բազում ժողովուրդ: Բացի այդ, հռոմայեցիների զորքի անհրա-
 ժեշտ պարենն էլ սպառվելու վրա էր, նաև երկնքից տեղացած
 անձրևներից մի անանցանելի ճահիճ էր գոյացել: Ահա դրա
 պատճառով [կայսրը] ձեռնունայն մայրաքաղաք վերադարձավ,
 իր հետ բերելով նաև Հիերապոլսի¹²² առման ժամանակ այնտեղ
 գտած աղյուսը¹²³, որի վրա կար մեր աստծու՝ Քրիստոսի անձե-
 ռակերտ պատկերը, ապա նաև Հովհաննես Մկրտչի մազերից ար-
 յունաներկ մի փունջ:

16. Այսպիսին էր Նիկեփորը, նա նման փայլուն ռադմավարությամբ մեծապես ընդլայնեց հռոմայեցիների տիրապետությունը (նա ավելի քան հարյուր քաղաք ու բերդ գրավեց Կիլիկիայում, Ասորիքում, Լիբանանյան Փյունիկեում, որոնցից խոշորագույններն ու անվանիներն են Անադարվան, Ադանան, Մոպսուեստիան, Տարսոնը, Պազրասը, Սիննեֆիոնը¹²⁴, Լավոդիկիան, Հալեպը: Նա հարկատու դարձրեց Փյունիկեի Տրիպոլիսը և Դամասկոսը): Բայց հակառակ այդ բոլորին, նա ամենքի համար ատելի էր, բոլորը ծարավի էին տեսնելու նրա կործանումը: Թե ինչո՞ւ, այդ մասին խոսք կլինի իր տեղում:

968

17. Նիկեփորը Անտիոքից մայրաքաղաք վերադառնալու ճանապարհին Տավրոսը (որ տեղացիները Սև լեռ են անվանում)¹²⁵ անցնելիս, լեռան մեջտեղում, մի անառիկ բլրի վրա բերդ կառուցեց, իսկ Միքայել Բուրցիսին¹²⁶ պատրիկի աստիճանը շնորհելով, թողեց [այդ] բերդում, անվանելով Սև լեռան զորավար¹²⁷: Նրան նա կարգադրեց արթուն հսկել ու ամեն միջոցներով խոչընդոտել անտիոքացիների [քաղաքից] դուրս դալը՝ անհրաժեշտ պարենամթերքը ձեռք բերելու նպատակով: Նա թողեց նաև իր ներքինիներից մեկին, ստրուկ Պետրոսին, մի գործունյա մարդու, նշանակելով Կիլիկիայի ստրատոպեդարխ¹²⁸, հրաման տրվեց զորքը ցրվել՝ ձմեռելու և սպասել իր գալստյան՝ հաջորդ տարի: Պատմում էին, թե կայսրը կարող էր գրոհով վերցնել Անտիոքը, բայց դիտմամբ ձգձգել [քաղաքի] առումը, վախենալով տառածում գտած կանխագուշակությունից: Բուրցի շրթներում այն խոսքն էր, թե Անտիոքի գրավման հետ միասին կայսրը կմահանա: Հարկավ, նա այդ բանից վախեցած, չհարձակվեց Անտիոքի վրա: Պետրոսին ու Բուրցիսին էլ կարգադրեց [քաղաքի] վրա ոչ մի հարձակում չգործել: Նիկեփորն ահա մեր ասածի պես անելով, մտավ մայրաքաղաք: Սակայն Բուրցիսը, լինելով Անտիոքի կողքին և ցանկանալով հավերժական փառքի արժանանալ, անուշադրության մատնեց կայսեր խորհուրդները, նա պիշեր ու ցերեկ մտածում էր քաղաքը գրավելու ուղիների մասին: Նա շարունակ գնում և համաձայնության գալու բանակցություններ էր վարում անտիոքացիների հետ: Վերջիններս սակայն մեծամրտացած հրաժարվում էին բանակցությունների մեջ մտնել: Դրա վրա [Բուրցիսը] ծածուկ կերսյով բարեկամացավ մի սարակինոսի հետ (նա Ավլաքսն էր), նվերներով ու խոստումներով կաշառեց նրան և կարողացավ [նրանից] ստանալ Անտիոքի

արևմտյան աշտարակներից մեկի՝ անունը Կալլա¹²⁹, շափերը: Դրանից հետո նա մինչև աշտարակի գագաթը հասնող աստիճաններ շինեց և օգտվելով մի խավար ու անձրևոտ գիշերից, ծածուկ կերպով աստիճանները հենեց պարսպին: Իր երեք հարյուր մարդկանցով նա վեր բարձրացավ և սրի քաշեց այդ, ինչպես և դրա կողքի աշտարակի պահապաններին: Իր երեք հարյուր մարդկանցով տիրանալով այս երկու աշտարակներին, նա ստրատոպեդարխի մոտ անհապաղ սուրհանդակ ուղարկեց հայտնելու, որ շտապի համայն ղորքով գալ, քանզի քաղաքն արդեն գրավվել է: Պետրոսը, սակայն, այդ տեղեկությունն ստանալով, զլացավ ու խուսափեց, նա երկյուղում էր կայսեր զայրույթից, որ նրա հրամանները դրժելու սլատճառով կարող է գլխին փորձանք գա: Բուրցիսը պնդում էր, իրար ետևից սուրհանդակներ ուղարկում, կոչ անելով շտապ տեղ հասնել, քանզի ի վիճակի չէ ալլևս դիմանալ պաշարման (անտիոքացիք, իմանալով աշտարակների գրավման մասին, ամեն տեղից շտապեցին ու ջանում էին պաշարել աշտարակները: Նրանք բաղում նետեր էին արձակում, բաբաններ գործի դնում, կրակ վառում, դիմում ամեն մի քայլի, ինչպետք է անեին մարդիկ, որոնց գլխին կախված էր կանանց ու երեխաներով հանդերձ կործանվելու վտանգը, ովքեր չէին ուզում կորցնել արևելքի ամենաերևելի քաղաքը): Ստրատոպեդարխը, երկյուղելով, որ այսքան ու այսպիսի մարտիկների ու քաջաքի՜ իր անհնազանդության պատճառով տեղի ունենալիք կորուստը հռոմայեցիների պետությանը վնաս կբերի, իր կամքին ու ցանկության հակառակ համայն ղորքով շտապ տեղ հասավ: Նա Բուրցիսի մարդկանց զտավ ու ժառանգավ վիճակում. նրանք երեք օր ու գիշեր պաշարման մեջ էին: Անտիոքացիք, իմանալով [Պետրոսի] հարձակման մասին, հուսաբեկ եղան, նրանց թափը կտրվեց: Բուրցիսը առիթից օգտվելով, դարբասի մոտ իջավ, թրով կտրեց կղպանքի լծակը, բացեց դարբասները և Պետրոսին համայն ղորքով հանդերձ ներս մտցրեց: Ահա այս ձևով գրավվեց մեծ ու հռչակավոր Անտիոքը¹³⁰: Նիկեփորը պետք է որ ուրախանար այսպիսի քաղաքի առման առթիվ և իր [ճակատագիրը] աստծուն վստահեր, բայց նա, ընդհակառակը, տխրեց, ստրատոպեդարխին պատասխանատվության ենթարկեց, իսկ Բուրցիսի ոչ միայն ևռանդն ու քաջությունը բանի տեղ չդրեց, նրա գործած սխրանքին արժանի պարգև չշնորհեց, այլ գլխին լուտանքներ թափելով, պաշտոնանկ արեց, հրամայեց տնային կալանքի մեջ պահել նրան:

18. Սրա (և դեռ ասվելիքի) պատճառով ահա նիկեփորո բոլորին ատելի ու գարշելի դարձավ: Սկզբում նա մարդկանց աչքից ընկավ այն պատճառով, որ իր զինվորների գործած բազում զանցանքները անպատիժ թողեց, ասելով, թե «զարմանալու ոչինչ չկա, որ այսքան բազմության մեջ մի քանիսն էլ անկարգություններ են գործում»: Երբ մտավ քաղաք և [իմացավ], որ բազում թե՛ երևելի և թե՛ շարքային մարդկանց ունեցվածքը հափրշտակվել է, նա ոչ մեկին պատասխանատվության չենթարկեց, աչք փակեց անօրեն արարքների հանդեպ: Նա բավականություն էր զգում այն խայտառակություններից, այն բանից, որ անկարգ մարդիկ քաղաքացիներին վատություններ էին գործում և այն էլ այնպիսի մարդկանց նկատմամբ, որ քիչ բան չարեցին նրան գահ բարձրացնելու համար: Անվերջ արշավանքների գնալու պատճառով նա շարաշար էր գործածում հպատակ ժողովրդին, ոչ միայն հարկերը բարձրացնելով և ամեն տեսակի միջոցների գանձմամբ ու անհիմն բռնագրավումներով: Նա ի վերա ամենայնի կրճատեց այն նվերները, որ սենատին էին տրվում, այն պատճառաբանությամբ, որ պատերազմի համար փողի¹³⁰ և կարիք կա: Դեռ ավելին. նա կտրեց բարեգործական հիմնարկություններին ու եկեղեցիներին բարեպաշտ կայսրերից ոմանց կողմից օրենքով հաստատված վճարումները, օրենք սահմանեց, որ եկեղեցիներն իրավունք չունեն ընդարձակելու իրենց անշարժ ունեցվածքը¹³¹, պատճառաբանելով, որ եպիսկոպոսները ի շարս են վատնում աղքատների դրամները, որ զինվորների թիվը կրճատվում է¹³² և, որ ամենից վատն է, նա օրենք հրապարակեց, որի տակ ստորագրեցին նաև անկայուն ու շողոքորթ մի քանի եպիսկոպոսներ, որի համաձայն առանց իր հավանության ու թույլտվության չի կարելի եպիսկոպոս ընտրել կամ նշանակել: Երբ որևէ եպիսկոպոս էր վախճանվում, նա կայսերական մարդ էր ուղարկում, հրաման տալով չափավոր թաղում կատարել, իսկ ավելացած գումարն ինքն էր վերցնում: Նա այլ, անհրաժեշտությունից զուրկ հրամաններ էլ հրապարակեց, որոնց մասնակի շարադրելն անգամ մեծ միտք ու ճարտար լեզու է պահանջում: Նա ջանաց նաև օրենք հրապարակել՝ պատերազմներում զոհված զինվորներին մարտիրոսական պատիվների արժանացնել, հոգու փրկություն որոնելով միայն պատերազմի և ոչ որևէ այլ բանի մեջ: Նա ճնշում էր գործադրում նաև պատրիարքի ու եպիսկոպոսների վրա ընդունելու այդ վարդապետությունը: Բայց նրան-

964

964 ցից ոմանք քաջաբար դիմադրեցին, շթողեցին, որ նրա մտադր-
 րածը կատարվի, առաջ քաշելով Բարսեղ Մեծի կանոնը, որի հա-
 մաձայն պատերազմում թշնամի սպանողը երեք տարի իրավունք
 չունի հաղորդություն ստանալու¹³³։ Այդ բոլորից բացի [Նիկե-
 փորը] արժեքազրկեց և դահեկանը՝ հորինելով, այսպես կոչված,
 տեսարտերունը¹³⁴։ Այդ օրվանից ահա շրջանառության մեջ երկու
 տեսակի դրամ մտավ. երբ պետք էր պետական հարկերը գանձել,
 նա լիարժեքն էր պահանջում, բայց երբ հարցը վճարումներին էր
 վերաբերում, արժեքազրկվածն էր բաժանվում։ Թեև ըստ օրենքի
 և տիրող սովորության, եթե դրամի վրա կա [որևէ] կայսեր պատ-
 կերը, ապա (եթե այդ դրամը քաշվել պակաս չէ) նույն արժեքն
 ունի, նա օրենք հաստատեց, համաձայն որի նախապատվություն
 ունի իր [պատկերը կրող] դրամը, իսկ մյուս կայսրերի [պատ-
 կերը] կբող դրամների արժեքը իջեցրեց։ Դրանով նա մեծապես
 վնասեց հպատակներին, այսպես կոչված, ռազմագերիների փո-
 խանակությունների ժամանակ։ Եվ, որ ամենավատն է, պետու-
 թյունը նման բեռի տակ գտնվելու պատճառով, ապրանքների
 գների և ոչ մի էությանություն չեղավ։ Թեև վատ բաները շատ-շատ
 էին, բայց մարդկանց ամենից շատ զազագեցնողը պալատի պա-
 րըսպի կառուցումն էր։ Պալատի շուրջ կային բազում գեղեցիկ ու
 հսկա շինություններ, որոնք նա քանդեց և նրանց տեղ թշվառ քա-
 ղաքացիների դեմ ուղղված միջնաբերդ, բռնակալի կացարան կա-
 ռուցեց, ներսում պահեստներ ու հացահատիկի ամբարներ, որոնք
 լցրեց պարենով, կերակուր եփելու և հաց թխելու փոքր։ Նրան
 կանխագուշակել էին, թե պալատի ներսում պետք է մահանա։
 Նա, թվում է, չգիտեր, որ եթե քաղաքը աստված չպահի, պահա-
 պանն իզուր է արթուն մնում¹³⁵։ Պարսպի կառուցումն ավարտելու
 օրն էլ նա մեռավ, հենց այն պահին, երբ շինարարության վերա-
 կացուն բերեց ու նրան հանձնեց բանալիները։

19. Մի ուրիշ բան էլ պատահեց, որ էլ ավելի գրգռեց նրա
 դեմ կուտակված ատելությունը։ Սուրբ Զատիկի տոնի օրը նա-
 վաստիների ու հայերի միջև տեղի ունեցած ընդհարման ժամա-
 նակ բազում մարդիկ սպանվեցին¹³⁶, քիչ էր մնացել զոհ դառնար
 նաև [քաղաքի] էպարքոս¹³⁷ Սիսինիոս մագիստրոսը։ Այդ առթիվ
 լուր տարածվեց, որ Նիկեփորը, զայրացած լինելով քաղաքացի-
 ների հանդեպ, որպես խառնակությունների առիթ տվողների,
 մտադիր է ձիարշավությունների օրը դեմոսին ծուղակը գցել և
 պատժել։ Մի փոքր ժամանակ անց, երբ ձիարշավական [մրցում-

ներն] էին տեղի ունենում, նիկեփորը, ուղենալով քաղաքացիներին ցուց տալ, թե ինչ բան է պատերազմը, գուցե և ավելի ճիշտ քաղաքացիների մեջ երկյուղ սփռելու համար, ոմանց հրամայեց սրերը մերկացնելով, ռազմախաղ կատարել, իբրև թե գիտողներին զվարճացնելու համար: Երբ գա տեղի ունեցավ, դիտողները, իրենց տեսածի նպատակին անտեղյակ, ենթադրելով, որ տարածված լուրն արդեն կյանքի է կոչվում, վազքով շտապեցին դեպի դիք ու նեղ ելքերը և իրար տրորելով, կոտորվում էին: Բոլորն էլ իրար ոտնատակ լինելով գլխովին կկոտորվեին, եթե չնկատեին, որ կայսրը հանգիստ ու անշարժ նստած է իր բազկաթոռին: Դեմոսը նրան անշարժ տեսնելով և համոզվելով, որ տեղի ունեցածը [կայսեր] կամքից անկախ եղավ, դադարեցրին փախուստը:

20. Քրիստոսի համբարձման տոնի օրը նիկեփորը Պեգեում¹³⁸ պաշտոնական շքերթ կազմակերպեց: Վերադարձին, ձիարշավարանում սպանված մարդկանց ազգականները նրան հացավաճառների հրապարակում լուտանքներով դիմավորեցին, անվանեցին ոճրագործ ու մարդասպան, ցեղակիցների արյամբ պղծված: Նրանք նրա վրա հող ու քարեր էին շարտում՝ մինչև Կոստանգին Մեծի հրապարակը: [Նիկեփորը] սարսափից կբարանար կմնար, եթե հարգարժան քաղաքացիներից ոմանք չկանխեին դա, և խռովարարներին շքեին: Նրանք [կայսեր] ներբողելով մինչև պալատ ուղեկցեցին: Ահա այս բոլորի պատճառով նա դիտեր, որ ատելի է քաղաքացիներին և նրանց հարձակումից վախենալուց էր, որ միջնաբերդը կառուցեց: Բայց ճակատագրից նա չխուսափեց: Երբ թվում էր, թե ամեն ինչ բարվոք վիճակում է, նա վախճանվեց: Թե ինչպե՞ս, իր տեղում կասվի¹³⁹: Իր թագավորության շորրորդ տարին, ինդիկտիոնի 10-րդ տարվա հունիս ամսին, [կայսրը] գնաց Թրակիայի քաղաքները շրջելու: Հասնելով, այսպես կոչված, մեծ խրամը, նամակ գրեց Բուլղարիայի կառավարիչ Պետրոսին¹⁴⁰ թույլ շտալ թուրքերին¹⁴¹ անցնել Իստրոս գետը¹⁴² և ասպատակել հոռմայեցիների [շրջանները]: [Պետրոսը] սակայն կայսեր ասածին ականջ չկախեց և ամեն տեսակ սլատրվակներ առաջ քաշելով, հրաժարվեց [ենթարկվել], որի վրա նիկեփորը խեղճանի կառավարչի որդի Կալոկիրեսին, պատրիկի պատվաստիճանը շնորհելով, Ռուսիայի իշխան Սվյատոսլավի մոտ ուղարկեց¹⁴³, նրան բազում նվերներ¹⁴⁴ ու պատիվներ խոսամառ տանալով, համոզելու համար բուլղարների դեմ արշավել: Ռուս-

ները համաձայնվեցին և ինդիկտիոնի 11-րդ տարվա օգոստոս ամսին, Նիկեփորի թագավորության հինգերորդ տարին, հարձակվեցին Բուղարիայի վրա և բազմաթիվ քաղաքներ ու գյուղեր ավերեցին և հսկայական ավարով իրենց երկիրը վերադարձան: Նրանք [Նիկեփորի] թագավորության վեցերորդ տարին դարձյալ արշավեցին Բուղարիայի վրա և նախկինից ավելի մեծ ասպատակ սփռեցին: Ինդիկտիոնի 11-րդ տարվա սեպտեմբեր ամսի երկուսին, գիշերվա տասներկուերորդ ժամին, երկրի ղարհուրելի եռում ու սասանում եղավ, որի ժամանակ տուժեցին Հոնորիասն¹⁴⁵ ու Պափլագոնիան: Նույն ինդիկտիոնի մայիս ամսին սաստիկ ու կիզիչ քամիներ փչեցին, որոնք փչացրին բերքը, որթատունկներով ու ծառերով հանդերձ, որի պատճառով ինդիկտիոնի 12-րդ տարում սաստիկ սով եղավ: Կայսրը պարտավոր էր հոգալ հպատակների փրկության մասին, բայց նա թագավորական [պահեստների] ցորենը քիչ-քիչ էր վաճառում, հպատակների դժբախտությունից օգուտ քաղում և պարծենում, որ ինչ-որ մեծ սխրանք է գործել, որ ցորենի մոդը¹⁴⁶ մեկ դահեկանի վաճառելու փոխարեն, հրամայեց մեկ դահեկանի դիմաց երկու մոդ տալ: Նա շնամանվեց Վասիլ Մակեդոնացի կայսեր, որ Նոր կիրակիի օրը գնալով մեծ առաքելոց տաճարը և տեսնելով մի քանի արգո ու պատվարժան մարդկանց մոռյլ ու գլխակախ, իր մոտ կանչեց և հարցրեց, ինչո՞ւ իրենք էլ պայծառ հանդերձներ հագած չեն մասնակցում տոնին, այլ խոժոռ են, կարծես քաղաքի գլխին մեծ փորձանք է եկել: Քաղաքացիներից մեկը պատասխանեց. «Քեզ ու քո մերձավորներին է վայել, ո՞վ տեր, պայծառ հանդերձներ հագնելն ու ուրախանալը, նրանք որոնց մահն է սպասում, այդպիսի բաներից հեռու են կանգնած: Ի՞նչ է, չգիտե՞ս, որ սաստիկ քամիների պատճառով երկու մեդիմն¹⁴⁷ ցորենը մեկ դահեկանով են վաճառում»: Դրա վրա կայսրը խորը հառաչեց, նրա աչքից կարեկցանքի արցունք կաթեց: Այդ մարդկանց նա մեծ օգնություն ցուցաբերեց, և պալատ վերադառնալով, հավաքեց քաղաքի ու արքունիքի կարիքները հոգացող մարդկանց¹⁴⁸, նրանց գլխին բյուր լուտանքներ ու անեծքներ թափեց՝ բերքի մասին իրեն տեղյակ չպահելու համար: Նա կայսերական ու հասարակական ցորենը անհապաղ մեջտեղ հանեց և հրամայեց մեկ դահեկանի դիմաց տասներկու [մեդիմն] տալ: Աստված հավանություն տրվեց նրա ղեռին և մարդկանց մեծ էժանություն պարգևեց: Այս բոլորը ասվեց [Վասիլ Մակեդոնացուն] ներբողելու համար: Իսկ

Նիկեփորը տառապյալ հպատակների վրա նայելով, ավելի շուտ ուրախանում էր, քան թե օգնության հասնում։ Ոչ միայն նա, այլև նրա եղբայր Լևոնը գբաղվելով մթերքների շարաշահությամբ¹⁴⁹, երկիրը բազում ու բազմազան փորձանքների ենթարկեց։ Սրանց շարաշահումները քաղաքացիները վարպետորեն ծաղրի ենթարկեցին։ մի անգամ, երբ կայսրը զինվորներին մարզելու համար գաշտ դուրս եկավ, ալեհեր մեկը մոտեցավ և ուզեց զինվորների շարքը մտնել։ [Նիկեփորն] ասաց նրան. «Ա՛յ մարդ, դու ծեր ես, ինչո՞ւ ես շտապում դասվելու իմ զինվորների շարքը»։ Նա դիպուկ պատասխանեց. «Այժմ ես ավելի զորեղ եմ, քան երիտասարդ ժամանակ»։ [Կայսեր] հարցին, «ինչպե՞ս թե», նա ասաց. «Առաջ մեկ դահեկանի դիմաց առածս ցորենը երկու ջորիի վրա էի բարձում, իսկ քո թագավորության ժամանակ երկու դահեկանի դիմաց առածս ցորենը իմ ուսերի վրա շատ հեշտությամբ տանում եմ»։ [Նիկեփորը] հասկացավ հեգնանքի իմաստը և հեռացավ առանց շփոթվելու։

21. Սարակինոսները Ասորիքի ու Կիլիկիայի քաղաքների գրավումից հետո, Երուսաղեմի պատրիարք Հովհաննեսին¹⁵⁰ ողջակեզ արեցին, իբրև թե Նիկեփոր կայսրը սրա հորդորներով էր եկել իրենց վրա։ Նրանք կրակի տվեցին նաև տերունական գերեզմանի գեղեցիկ տաճարը։ Նույն կերպ վարվեցին և անտիոքացիք, որոնք իրենց Քրիստափոր պատրիարքին¹⁵¹ սպանեցին։ Կայսեր կողմն անցան Գրիգոր ու Բագարատ եղբայրները, նրան ընձեռնելով իրենց Տարոն երկիրը¹⁵²։ [Կայսրը] նրանց պատրիկի պատվաստիճան շնորհեց¹⁵³, շատ եկամտաբեր կալվածներ նվիրաբերեց։ Արեգակի խավարում էլ եղավ դեկտեմբեր ամսի 22-ին, 2019 թվականի 20-ին, այնպես, որ աստղերն էլ երևացին¹⁵⁴։

22. Իսկ կայսրուհի Թեոփանոն, խորշելով Նիկեփորի հետ մարմնական հարաբերություն ունենալուց, Չմշկիկի մարդկանցից մեկին ուղարկեց և սեփական տանը նստած [Չմշկիկին] իր մոտ հրավիրեց։ Կայսրը ինչ-որ կասկածի հիման վրա ղրկել էր նրան հոմեոստիկոսի պաշտոնից ու հրամայել սեփական տանը տնային կալանքի մեջ մնալ¹⁵⁵։ Պոռնիկը [Թեոփանոն] Չմշկիկի համար հատուկ գրություն էլ ձեռք բերեց՝ տնից դուրս գալի թույլատրող։ Այնտեղ ուղարկված մարդը, առնելով [Չմշկիկին]։ եկավ Քաղկեդոն։ Այն հարցին, թե կարելի՞ է թողնել [Չմշկիկին] մայրաքաղաք մտնել, կայսրը պատասխանեց, մի քիչ թող սպասի։ 6478 թվականի, ինդիկտիոնի 13-րդ տարվա, դեկտեմբեր ամսի 11-ի

969

գիշերը Թեոփանոն մարգ ուղարկեց և Չմշկիկին բերեց պալատի ներքևում գտնվող ձեռակերտ նավահանգիստը և կողովի մեջ իր բոլոր մարգկանց հետ վեր քաշեց: Նրանք էին. պատրիկ Միքայել Բուրցիսը, տաքսիարիս¹⁵⁶ Լևոն Աբալանտեսը, Չմշկիկի ամենահավատարիմ մարդկանցից՝ Ացիպոթեոդորոսը և երկու ուրիշներ¹⁵⁷: Սրանք սրերը քաշած վեր բարձրանալով, մտան կայսեր ննջասենյակը և նրան իր սովորական մահճակալի վրա չգտնելով, սկսեցին մտածել, թե նկատել են իրենց և քիչ էր մնացել իրենց [շենքից] ցած գլորեին: Կանանց հարկաբաժնի սպասավորներից ինչ-որ մարդուկի¹⁵⁸ ուղեկցությամբ նրանք գնում և Նիկեփորին գտնում են հատակին պառկած՝ կարմիր գույնի թաղիքի ու արջի մորթու վրա, որը նա ստացել էր իր մորեղբայր վանական Միքայել Մալեյինոսից¹⁵⁹: [Նիկեփորը] քուն էր մտած, նա ամենևին չզգաց իրեն սպանելու համար եկածների ժամանումը: Չմշկիկը ոտքով զարթնեցրեց նրան: Երբ Նիկեփորը զարթնեց և իր աջ թևի արմունկը դնելով գետնին գլուխը բարձրացրեց, Լևոն Աբալանտեսը մերկացրած սրով ուժեղ հարված հասցրեց նրա բաց գլխին (վեր կենալու ժամանակ նրա գլխանոցն ընկել էր) և ծանր վերք պատճառեց: Դրանից հետո [Նիկեփորին] սփռոցից բարձրացնելով, տարան Չմշկիկի մոտ, որ կայսերական մահճակալի վրա էր նստել, գլխին բազում լուտանքներ, հայհոյանքներ ու հիշոցներ թափելով: Նա մի բան էր միայն ասում. «Տե՛ր, ողորմյա՛» և «Աստվածածի՛ն, օղնյա՛»: Վերջը, երբ պալատի պահակները նրանց նկատեցին և նրանց դեմ կռվելու դուրս եկան բազում մարդիկ, Նիկեփորին սրի քաշեցին և գլուխը կտրելով ինչ-որ լուսամուտից Նիկեփորին օգնության շտապող մարգկանց ցույց տվեցին: Ահա այդ ձևով սրանք կանգ առան, իսկ Չմշկիկի մարդկանց հնարավորություն տրվեց իրենց ուզածը աներկյուղ ու հանգիստ գործելու¹⁶⁰:

23. Պատմում են, որ մահվանից տասը օր առաջ կայսրը ննջասենյակում մի գրություն գտավ, որ իրեն խորհուրդ էր տալիս զգույշ լինել, քանզի Չմշկիկն իր դեմ դավադրություն է նախապատրաստում: Պատմում են նաև, որ մի վանական էլ [կայսեր] սպանության երեկոյան նրան հետևյալ բովանդակությամբ մի նամակ է տվել. «Ո՛վ կայսր, զգույշ եղի՛ր, քանզի այս գիշեր քեզ մեծ վտանգ է սպառնում»: Ոմանք ասում են, թե կայսրը վերցրեց նամակը, բայց ենթադրելով, որ դիմում է, չընթերցեց, ուրիշներն էլ թե՛ կարդաց, բայց չզգուշացավ, նրան խոչընդոտ

կանգնեց ճակատագիրը: Նրա մահվանից հետո գտան այդ գրութունը: Ոմանք էլ ասում են, թե կարդալով այն, պրոտոլեստիարիոսին¹⁶¹ կարգադրեց գտնել և բանտարկել [Չմշկիկին], բացի այդ գրեց և տանը գտնվող իր եղբայր Լևոնին, պատվիրելով զինյալ մարդկանց վերցնել ու շտապել պալատ: Երբ [Լևոնը] նամակն ստացավ, չբացեց էլ այն (նա զբաղված էր ոմանց հետ վեգ խաղալով, քանզի շատ մոլի խաղացող էր) և դրեց մահճակալի բարձի տակ: Երբ խաղը վերջացրեց, հիշեց նամակը, ծանոթացավ նրա բովանդակությանը և ինչքան որ կարողացավ մարդկանց հավաքելով, գնաց դեսլի պալատ: Հասնելով ձիարշավարանի սֆենդոնե¹⁶², նա լսեց ոմանց խոսակցությունը, թե սպանված է Նիկեփոր կայսրը, լսեց նաև թե ինչպես հրապարակներում և փողոցներում Չմշկիկին [կայսր] էին ներբողում: Անակնկալից ապշած, այլևս չկարողացավ որևէ սխրանք գործելու մասին մտածել և իր որդու՝ Նիկեփորի հետ շտապ Մեծ եկեղեցին գնաց: Դրա շուրջն եղած խոսակցությունն ահա այս է: Ես չեմ կարող ասել ճիշտ է դա, թե ոչ: Համենայն դեպս Նիկեփորը սպանվեց պալատի ներսում¹⁶³:

Հ Ո Վ Հ Ա Ն Ն Ե Ս Զ Մ Շ Կ Ի Կ

[11 դեկտեմբեր 969—10 հունվար 976 թթ.]

1. Նիկեփորի մահվանից հետո հռոմայնցիների իշխանության հոգսերը վերցրեց Հովհաննես Չմշկիկը¹⁶⁴, որպես կայսերակից ունենալով Ռոմանոսի որդիներ Վասիլին և Կոստանդին¹⁶⁵: Վասիլը յոթ տարեկան էր, իսկ Կոստանդինը՝ հինգ: [Չմշկիկին] իսկույն Վասիլ պարակիմոմենոսի մոտ գիշերով մարդ ուղարկեց և նրան բերեց հարձրեց իշխանության հաղորդակից¹⁶⁶, քանզի նա [Երեմաների] հայր Ռոմանոս ծերունու և նրա փեսա Կոստանդին Միրանածինի օրոք երկար տարիներ քաղաքական [պաշտոններ] էր վարել, բազմիցս արշավել հազարացիների դեմ: Նա դժվարին իրավիճակներից մեծ խոհեմությամբ դուրս գալու հմտություն ուներ: Սրան Նիկեփոր կայսրը, որպես իրեն զահ բարձրացնելու գործում մեծապես օժանդակած, պրոեգրոսի¹⁶⁷ աստիճանն էր շնորհել, մի աստիճան, որ մինչև այդ գոյություն չուներ և առաջին անգամ ինքն էր հիմնադրել: Նա ձեռքը վերցնելով պետական գործերը, Նիկեփորի բոլոր համակիրներին հրապարակից հանեց,